

SjöråTomtar

137

Det är många år sedan jag träffade Lapp Mårten från Bergs socken i Jämtland. Sista gången jag såg honom 1863 var vid en resa i Berg, ó, då han var i det närmaste blind, sedan har jag sport, att han dog 2 år derefter. Lapp Mårten var en af dem, som kunde berätta som få när han kom i tagen så kunde han berätta från morgon till kväll då han märkte att kaffepannan var i ständig värksamhet.

Lapp Mårtens egentliga namn var Mårten Mårtensson, Häll, ó var född af sockenlappska föräldrar i Illsbo sn Hellsingland, ó kom vid unga år till Berg ó blef måg till (Tråll-Maria) Maria Klaas i Bergsbyn.

När han ó hans hustru Sofia ó dottern Maria vid 12 års ålder vid en genomresa i Ytter Hagdal, kommo till träbron, som går genom kyrkbyn, så stod Maria på bron ó såg ned i vattnet.

Plötsligen skrek Maria kom hit så får ni se en gubbe i vattnet.

När vi sågo ned så sågo vi en liten gubbe stå under vattnet ó vattnet var så klart som kristall.

138

Sjörå.
"Liten
gubbe."

ACC. NR. M. 2036

Dubblett

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

139 ARKIV

Liten
gubbe

Han var klädd som prins med värja vid sidan ó palletåer vid axlarna ó guldsmedda band öfverallt samt spärrar ó gjorde ställningssteg med militära helsningar.

Det varade en half timme synen vi sågo f.m. ó jag blef så förtjust i honom sade min hustru ty aldrig har jag skådat slikt. Ungefär liknande berättade både Sofia ó Maria, när jag frågade dem om synen, ty både Sofia ó Mårten har ofta berättat mig mycket från det fördolda emellan himmel ó jord, ty denna skepnat var ungefär en aln lång ó var vackrare än någon jordisk yngling.

Sådan i sin korthet synen i Ytterhogdalselven. ty Maria är nu 55 år gammal ó då var hon 12 år.

Vidare berättade Mårten ó even Sofia om tomten 141
i Fjällstugan i Klöfsjö. Detta är bortåt 80 år sedan ó hufvud Tomten
mannen är Lapp Klaas broder till Tråll Maria som spände sina
krafter med Tomten, ty nämnda Lapp Klaas var nog ett strå vassa-
re än sin syster i Svartkonstens alla grader.

Sagan om tomten i Fjällstugan.

Bonden i Fjällstugan hade en nisse som drog till huset likt Baran ó Spirtus ó blef alldeles omåttligt rik, ty den som kunde konsten att förskaffa sig sådana tjenster behövde ej sörja för morgonbrödet. Det är ungefär 10 kilometer 142
från Klöfsjön till Fjällstugan, ett ensamt hemman i gränsen

Dubblett

ACC. NR. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

142

Tomten

mellan Jämtland ó Härjedalen.

Det var bortåt 80 år sedan, då Lapp Klaas kom sent en kväll
ó ville ha logis, som han också fick, men bonden varnade
Klaas att akta sig för tomten att han ej blef fornärmat.

Om natten hörde bonden ifrån sitt rum, att det blef ett his-
skligt dunder, brak ó buller från det rum som Klaas låg, ty
Tomten ville ej hafva obehöriga i sitt hem. men då han skulle
aflägsna Lappen, så var det som han satte ett p. för detta,
så att det blef ett tämpatag der LappKlass visdom ó Svart-
konster spelade största effekten, ty under batal blef tomtens
ena horn afbruten, så att han förlorade sina krafter att bli
fortfarande på gården, hvadan bonden efter detta blef utfattig.

Men huruvida det finns någon sanning i detta, vet jag ej,
men så i sin korhet låter sagan om tomten i Fjällgård.

En vinter när jag skjuttsade lass mellan Berg ó Klöfsjö samt 144
Rätan, låg jag en natt i Nästien, en by 1 mil från Rätan.
Jag var lite full om kvällen, ty jag hade fått några supar,
för det jag stått i handräckning åt en bonde, ty för 50 år
sedan ó even sednare, så var ej svårt att få tag i ett stop
bränvin ó en kanna fick man för 2,50, ty bränvin kostade då
ej mera.

När jag om kvällen gick till stallet för att nattstella, så

fick jag se en liten gubbe ej större än ett 3 eller 4 årig pojke stå i porten ö moltitta på mig. jag tänkte att den lille Tomten gubben var gubben i Haran, Sunne sn som var ute med lass.

nämnda gubbe var ej mer än på knappt 1 aln ö tjock, så att när han var ute ö gick så syntes han som en tunn säck som var uppstoppat.

Då sade jag utan att varken se på honom eller reflektera öfver hvad jag sade, ty jag ville drifva med honom ö sade:

" Jaså du e ute nu igen i kvinnoläkareväg förståss" men hann ej säga mera, förrän jag kände mig upolyftat i vedret ö i nästa ögonblick vakna i den djupa snön utanför stallsdörren med ögon, mun ö näsa igenmuratt med snö.

Jag låg l bra stund ö funderade hvad det var för gynnar, som var så stark ö då förstod jag att det var tomten. hade ej ljusskemet varit så sparsam så hade jag nog sett bättre än jag tagit honom för Lillgubben i Hare Sunne som brukar medfölja foror långa vägar.

Detta hände för 45 år sedan i slutet af Januari n.å.

144 ARKIV

145

146

DrakeldarDrakqvastar

Jag har många gånger sett drakens färd om mörka höstkvällar ó even mörka nätter, ó even min hustru har sett denne men ändast en gång, ó då slog denne ned på några allnar från henne ó sällskapet.

Första gången jag såg drakens färd i luften var sent en kväll i Oktober månad, det var förrästen 1892 i Offerdal, jag var i Kläppens by i nämda sn. jag kom från en resa ó skulle resa hem. när jag var mitt framför Ol.Jonsson i Kläppen ó kl. var väl 10 på kvällen ó mörkt som i en källare, då jag varseblef ett skarp sken på himlavallvett, ó när jag tittade upp så får jag se en kvastliknande eldblåss fara norrut på himmelen ó efter vidundret, så sprutade gnistor som ur en korsten, ó när det kom till Hög Kläppen så slog det någonstädes bakom berget.

Det var sedan nära några år efteråt som jag var i en by. nu minnes jag värligen ej namnet, ty jag har ej varit där sedan.

jag vaknade om kvällen, då jag såg ett sådant sken, då förstod jag att det var draken, ty då jag sprang till fönstret, så får jag se draken slå ned som en eldkvast på en kulle straxt ofvanför. af husets fålk fick jag vetskaps om morgonen,

147

Draken

148

149

ACC. NR M. 2036

att det skulle vara en kittell med dyrbarheter nedgrevd der.

Jag tror nästan att jag skall finna plattsen der draken slog ned, ty det var bredvid en liten gran, som jag såg vid ljusskenet. det mins jag väl, det är nu 15 år sedan dess.

Jag hörde af en god vän i ungdomstiden, att-
när man ser draken slår ned å en platts, så skall man kasta stål
dit så är man i besittning af skatten, ty de osynligas makt är då
bruten, ty då kan man gräva upp skatten vid dagsljus ó ej riskera
att förlora den vid eventuella skrecksyner m.m.

När min hustru var flicka ó var en höstkväll på
väg hem från ett dagsvärke hos A. J. Holst i Mo ó hade Karl Nilsson
fr. samma by i sällskap, när dom kommo till en liten bäck, som går
under namn af stenbäcken så blef plötsligen så ljust som den lju-
saste sommardag, när de stannade ó skulle se efter hvarifrån ljus-
skenet kom så sågo de draken slå ned framför dem mitt i landsvägen
några allnar före dem ó drakstrålarna sprutade åt alla håll som
när smeden hamrar ó strålar kommer från järnet rödglödgade för
varje dag.

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

149 ARKIV

Draken

Skatt

Drake

150

Draken

Dubblett

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lystbacken

Lyst

151

Det har varit skrötigt allt sedan gubben Lyst
skattade åt förgängelsen för bortåt 80 år sedan.

Nämnda gubben Lyst från Norge var i välmakts dagar
en handlare, som på sistone bosatte sig här, ó när han var gam-
mall ó kände sitt slut nalkas nedgrevde sina skatter, ty han
ynnade ej någon att öfvertaga sina hopsamlade rikedomar, som jag
hört ej var ärligt i allt bekommitt hvardan det var med samvets-
kval ó förebråelser öfver ett förfelatt lif, han tände på sitt
hus för att bränna upp sig ó sitt onda, men räddades i sista ö-
gonblicket af en granne, som med fara för sitt lif drog ut honom
då taket i nästa ögonblick störtade ned.

Kårt före sin hedangång så var en gubbe, hans namn är Gradin,
inne hos honom ó då såg han att han hade en gammalldags mat-
spann full med 4 speciedalrar samt mindre silvermynt do silver-
skedar, dosor ó dyl. i nämnda spann.

och efter hans död så fans ej så näte som en ända slant hur de
än sökte, ty spannen var ó förblef bårta.

Nu vill man påstå att Lyst går ó vaktar sin skatt, ty det är mån-
ga, som sett honom, som jag längre fram skall berätta.

Skatter

152

153

Nämda Lystbacken är 65 steg från vår stuga ó kullen 153^{ARKIV}

~~xxxxxx~~ ofvanför 10 allnar från vägen, der enligt folktron skatten skall vara nedgrevd. jag har sett en mellan 2 - 3 allnars graf der som någon skattgevare frästat sin lycka, men stran- datt. jag har ej ägnatt min håg vidare till nämnda skatt, ó ej heller har jag varit i tillfälle att skaffa mig greijor att undersöka Lystbackens hemligheter, men Midsommarnatten hoppas jag få klarhet i saken.

Skatter

Lydia Gradin, 27 år, berättar, att hon för några år sedan en sommarnatt gick ensam när hon kom till Lystbacken, så hörde hon att det var en röst ofvanför i nämnda kullen som ropade 3 gånger Lydia, ó hon blef så rädd, så att hon sprang alt hvad tyglarna höll.

154

Erik Holmberg, 35 år gammal ó gift, är broder till Lärarinna Klara Holmberg, gick derförbi sent en höstkväll. när han kom närmare backen, så såg han en liten gubbe gå efter vägen berande en lampa som brann, ó vek af vägen ó gick upp till kullen ó försvann.

Spökeri

gubben var iklädd bärmskin ó var mycket gammal ó liten ó mager samt kuvryggig. detta hände för 6 - 7 år sedan, omtalade han för mig för 8 dagar sedan.

Grebs Grelsson var för några år sedan i vestra

155

byn ó uträttade något bestyr, när han gick hem, så såg han maskskred som var lång farande upp mot kullen från vägen, men då han hade bråttom, så kunde han ej vänta ó se efter hvor maskskredet stannade. Detta hände i högsommaren.

En höstkväll för en längre tid tillbaka, så var han på hemvägen från ett göromål, så såg han på långt afstånd observerande ett ljussken i luften. när han kom närmare så såg han det var en eldkula komma från en hålme i Graninge sjön ó slå ned i kullen, men han var så långt ifrån så att han ej såg var kulan nedslog.

Detta ó fl. liknande har visat sig för en ó annan både inom ó utom byn flera gånger.

och att det ej är fredligt ó att vi har grannar af ett annat sorts folkras, det har vi allaredan fått erfara.

Det har hänt flera gånger på sedanre tiden, att vi hört folk komma gående med tunga steg, ó grinden har knarrats i sina gångjärn men vid påseende derom, så har vi ej sett någon människa. en dag var jag ensam ó satt ó skref i boken,

när jag fick höra en kommande genom gårdsgrinden ó stiga på bron, ó när som jag undersökt förhållande så har det ej varit någon.

ó vi hade en hund förra året, som rätt som han låg under bordet, så sprang han på dörren ó skällde ó lefde svea,

Dubblett

ACC. N:R M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

157

Spökeri

såsom hade han en kåppel mot sig i strid , ó alla gånger har det varit lungt väder, så blästen var ej som hade sin hand med i spelett dessa gånger.

En natt vaknade vi ó hörde någon knacka högt på dörren. det var under den ljusa sommarnatten, när vi sågo efter vem fridstöraren var, så kunde vi ej upptäcka någon.

En afton i skumrasket så skulle jag gå efter ved, då fick jag se skumten af ett skarpt sken afslockna i Lystbacken i ett ögonblick. hade jag kommitt några minuter förut, så hade jag möjligen sett hvor den nedslagit sina bopålar.

och likaså sent en afton, när jag skulle gå efter vatten, då fick jag höra det liksom var rammell af en hop järnbitar eller metallbitar, när dom kommer i rörelse.

Men elljäst är det lungt ó fredligt fast det ser skrötigt ó dystert ut med omnejd.

158

Folkminnen ó deras insamlingar.

Jag skall försöka nedskrifva efter en S. von S. listor såsom jag har fått vetskaf om ó somliga har jag hört af älldre, när jag var barn 8 - 10 år ó äfven förut ó hvad utläggning berör att forma orden, så hoppas jag läsaren må ur-säkta, ty det är ett gammalt ordspråk som säger:
Skriver som en Herre men diktar som en Lapp ó hvad skrifningen beträffar så är jag snart ur spelett att skrifva.

Om Sägerhuvan

161

Seger-
huva

De personer som haft den lyckan att vara född med Sägerhuva ó ej förstörd den utan har den i sitt våld, en sådan person har det ó te sinnet ó ser fördålda ting genom ó utan spritens hjelp (visar) talar om tjuvens utseende, förlorade ting, sjukdomars art både inom ó utom kroppen.
En sådan person säger man är allvetande (vis). Men det är olika hur en sådan person, som är född med sägerhufva, har fått gåvan, somliga ser tankar, sjukdomar m.m. Andra åter måste hafva sprithjelp, ó medell ó somliga ha uppenbarelser genom drömmen.

Jag känner många personer med sägerhuva som jag skall nedskrifva.

Hans Hansson, 50 år, Grundet, Graninge,

Margreta Nordström, Vik, Graninge,

Allbert Fjällner i 30 års åldern, men förstörds vid födelsen, Flodmyran, Bispfors p. st.

Lappkvinna Selma Larsson i 40 års åldern, Hackås, Jämtland.

Arb. Erik Jakobsson, Holmsjöbyn, Nyhem.

Alla dessa nu levande personer känner jag personligen.

Jag har sport om Selma Larsson i Hackås, att hon ser i bränvin ó even utan att hon kan visa tjuven i bränvin eller omtala förborgade ting o.s.v.

Jag har ej träffat nämnda Lappkvinna, sedan hon var i lappskolan Änge, Järpen, vid 15 års åldern, men nu har jag sport af Fjällman even Nickolaus Nilsson fr. Oviksfjäll ó Anders Olsson samt Lispet Fjällsten, Lappar fr. Oviken, att Sälma Larsson är svår i visdom.

Några belysande Exemplar skall jag anföra om Sälma.

Presten i Hackås kom i höstas till henne i bil i sällskap med Länsman ó förebråde henne om hennes yrke såsom häxa, ener det kommit till hans kännedom, att hon hade besök af alla

Seger-huva

163

Seger-huva.

Upptäcka tjuvar

164

ACC. N.R M. 2036

dem som förlorat värde - ó sjukdoms behandlingar o.s.v. Hon svara-
ej något derpå, ó när pretsten utgjutit sin avredesskålar, ó de
skulle sätta sig i bilen ó åka derifrån så gick bilen tillbaka
än fram vardan presten måste bedja Sälma, att återställa bilen i
skick. Men när de då satte sig för att åka derifrån då var ej nä-
got fel, utan dom åkte utan missöde derifrån.

Men presten aktade sig sedan för att förebrå Sälma för hennes yrke. 165

En annan person kom till Sälma Larsson ó ville, att
hon skulle hjälpa honom med att återfå en sak som han förlorat.

När det varit en stund så sade Sälma:

Du får gå till den som stal en sak ⁱ förra vintern han stal det.
personen i fråga vart alldeles röd i ansigtet ó aflägsnade sig
fortare än han kommit in.

En rik fru från Uppsala reste till Hackås ener hon
förloradt en mycket stor summa på ett oförklarligt förhållande,
men när hon fått besked af Sälma, att hon skulle få igen sina
pengar på ett för mig okänd sätt, ó vid hemkomsten fick hon till-
baka pengarna såsom Sälma hade sagt,

ó sände henne ett tack med 50 kr. såsom en tacksamhetsgård för
hjälpen.

Detta några utdrag ur Sälma Larssons förmåga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

164 ARKIV

Seger-
huva.
Upptäcka
tjuvar

166

ACC. N:R M. 2036

Magiska handlingarOm tjuvnadsbrått m.m.

Tag en stålbit, som gått ur en yxa, knif, ett afbruten nål, med andra ord förlorat stål ó lägg in i Psalmboken ó lägg detta under huvudkudden ó tänk skarpt på tjuven eller annan person, som ni önskar att denne skall återställa sitt o-rättrådiga gods, eller det han förbrutit, ó denne måste mot sin vilja återställa eller gåttgöra. Detta gäller som om man vill att en person skall komma till eder.

Tag en enstörings rönngvist ó sätt i nyckelhålet en natt med skarp tankekraft (Telepati) ó det har samma värkan som No 1.

Ol. Olsson Dalman, Mora, No 9 Delsbo, har hört detta af sina föräldrar, som inflyttade på 1880 talet fr. Stor Fjäten, ^{Fj.} lill Härrdal i Herjeådalen till Delsbo, Helsingland, ó even af har jag lärt dessa magiska lärdomar.

I ex. En pojke i Fjäten satte vad med en annan pojke, att han skulle få dit en flicka om natten fr. en annan by.

Om natten kom flickan, ó hon kom till dörren så våndades ó gråt hon som ett risat barn, så att even de båda pojkena måste gråta.

167

Tjuvgods,
återfå

168

Få en per-
son att kom-
ma mot den-
nes vilja

Om Mumie ó dess användning

169

Fadern till Jonas Åberg i Gårdtjärn, Viksjö sn., som lefde på sin tid, var en berycktat trållkunning person. hade övertagit efter sin fader all visdom ó even en Mumie, som han hade bakom spisen i ett hus inlåst. när han ville ha reda på något, så gick han ó samspråkade med mumiets ande ó fick svar på sina frågor ó hade even anden till tjensteande, som skulle utföra hans befallningar.

Tjuvgods
återfå

l ex:

en pojke från Sättna reste till Ol. Åberg, Jonas fader, i Gårdtjärn, emedan han förlorat en plånbok vid besöket i Sundsvall. Då sade Ol. Åberg, att nu när du kommer hem, så sitter den som tagit din plusska på stugubron med plusskan i handen ó väntar på dig, men du får ej säga något till denne, ty då kan du råka ut för obehagligheter.

170

När pojken kom hem om sommarnatten, så satt en flicka på bron, ó när han tog emot plusskan, så var hon dödstrött ó såg lidande ut ó han sade endast:tack.

Den flickan var ett luder som han varit tillsammans med i Sten-

Dubbblett

ACC. N.R M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hammarn, Sundsvall, som måste springa till Sättna ó återlämna
plusskan, som hon stulit af pojken vid hans besök. Från Sättna Tjuvgogs
till Sundsvall 17 km.

En bonde från Sättna had vid Sundsvallsbesöket förlorat i ful-171
lan ó villan en bytta med smör. vid besöket hos Olof Åberg
att få igen smörbyttan, så sade Ol. Åberg, att när du kommer
hem, så kommer tjuven tidigt om morgonen ó knackar på dörren,
ó då han lämnar igen byttan då har han tagit 1 eller 2 skedar
smör, men du får säga att tack ska du ha som burit till mig
byttan.

ó mycket riktigt tidigt en vintermorgen, då knacka det på dör-
ren ó vid öppnande af dörren, så är det bytttjuven, ó när han
var nyfiken att se, om det var sant som Ol. Åberg sagt att
smörtjuven tagit lite smör så var det värligen så.

Wid besöket i Rossla, Delsbo hos Hans Persson, 172
Finn Hans, broder till den vidt beryktade öfver hela Sverige
kända slagskämpen (Finn Olle) Ol. Persson,
så fick jag uppskrivitt en besvärjelse af Finnhans för tjuv-
nadsbrått, som han fått af en 80 åring, numera död gubbe fr.
Gunnarsbo i Ljusdal.

Det lyder sålunda:

Den tjuf som från mig n.n. tog skall straffatt blifva nog

Dubblett

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ty så visst som Kristus i graven 3 nätter 3 dagar var jag
min n.n. åter har innom 3 n. 3 dar. Läses 3 - 7 ggr ö för m.
l-knif ansols lika många gånger för var läsning.

Detta skulle värvkställas i bröven ö den som förlorat skulle
dricka upp det.

Magiska täcken

172 —

Besvär-
jelse

173

När jag var en liten parvall, hörde jag omtalas
hvilka magiska värvningar ö botemedel som användes med de af-
rättades blod.

Den som var i tillfälle att få litet blod af den dödsdömde,
så kunde med detta blod vid intagande deraf bota Fallande
sjukdomar ö även hvad sorts sjukdom ö ytter lyten o obotliga
fel såsom kräfta m.m. vid smörjningar o.s.v.

När A. Andersson fr. Söre Lith afrättades mellan Häggenäs
1865 (ö jag varit i tillfälle att se Anderssons graf efter
gamla landsvägen)

När Anderssons huvud föll, så var en gumma som sprang fram mei
en kaffekopp ö skulle få litet blod i koppen, men motades af
rätsbetjeningen.

ACC. N.R. M. 2036Jättekast

I Attmars sn i Medellpad finnes en sådan Jättesten, som blivitt kastatt mot kyrkan från Sörlindsjöberget, när de första tonerna började ljuda öfver nejden, så var en jätte som bodde i nämnda berg ó han blef så uppbragdt öfver detta pinglände att han kastade en sten 8 allnar i höjd fr. backen ó 6 - 7 allnars genomskärning. Stenen ligger 2 - 3 allnar i Söder om hörnett vid staketet ó är lämningar efter tummen ó några andra fingrar.

Intryckett eller fördjupningen af tummen är 6 tum djup ó vid ó mindre efter andra fingrar. Stenen såg jag för 2 år sedan.

Stjärnskått

När man ser ett stjärnskått så skall man önska en sak hvad det vara må ó önskan går i bokstaflig uppfullelse.

Ser man en stjärna falla (stjärnskått) så är en själ anhörig - salig som lämnatt denna resla (rucklett) jorden för att vistas i en bättre verld.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

174 —

Jätte-
kast

175

Nattvardsvin obladen

176

Nattvardsvinet man får af presten i nattvardsgång,
kan man använda både att bota ó förgöra.

t.ex. man tar några droppar ó låter det falla i v, fotspåret
på sin fiende ó med önskan om det eller det onda måtte komma ö-
ver honom, så undkommer denne ej förträllningen ó så även med
kreaturen de blifva förgjorda med detta medel.

Men så kan man even bota alla möjliga sjukdomar vid intagande af
några droppar af nattvardsvinet.

Efter de gamla som jag hört i barndomen.

Obladen

177

Jag hörde en gång det var medan jag var barn att
det var en mycket rik bondgumma i Offerdals sn, som hade obladen
till medesin ó anhöriga vart sjuk,
ó äget nog så länge hon var i besittning af obladen så var tur

ó lycka, men när hon låg på sitt yttersta då såg hon den törnekrontes lidande när hon användt Kristi lekamen i affärssyfte,

ó under ångest ó vånda afsomnade hon. men hennes omgifning blef gräsligt uppskakat af detta skådespel, som de måste bevittna utan att kunna afhjälpa.

Skyddsamulätt

Passa på när presten vänder sig mot församlingen inom alltarringen ó läser välsignelsen öfver menigheten så läser ni samtidigt som presten lsta hela versen i Sv. Psalmboken!

Upp psaltare ó Harpa från början ó till slut ó rif oförmärkt ut bladet ur Ps. boken ó bär detta på v. sidan om bröstet ó så länge ni bär detta blad på eder oförmärkt så biter inga sjukdomar, ingen olycka, faror af hvad det vara må ó onda djur ó menniskor har ingen makt att skada eder. Detta sade sockenlappen Anders Tomsson m.fl.

Stryka af lytet på död

Har man lyte, födelse ó brändmärke efter födelsen då modern under hafvandetiden blifvit rädd, brandeld ó strykit tagit på något ställe i sin kropp, då får barnett brandmärke. för att ta bort detta otyg så tar man den dödes v. hand ó stryker nedöfver 3 gånger med v. flathanden ó lytet försvinner efter en tid.

Ex. Lappmannen Paulus Nilsson fr. Nora sn Ångermanland hade för många år sedan blivit förråkt i luften ó måste dragas med eländet många år.

Förråkningen bestod däri att vissa tider så blef han uppsväld i hela ansigtet med åtföljande utslag, knölar ó vattenblåsor ó en olidlig klåda följde eländet ó läkare som han sökte kunde ej bota felet.

Fördenskull så var ett grföl engång efter en känd lappkvinnan ó när det blef tal om att taga bort lyten med handstrykning af den dödes hand, så skulle han göra ett prof med detta sätt ó det slutade med att han blef befriat från eländet ó blef fort-farande fri från otyget.

P.S. När det är en kvinna som skall befrias från sitt lyte,

då måste det vara en manshand ó en man måste använda en död kvinnas hand.

Om varsell. Aningar. Mellantillstånd.

181

Skyddsandar m.m.

Varsell bebådandet om en anhörigs död, om olyckor, om framtiden skall jag ge några ex. om varsell det jag hört af. kända personer ó även sjelf varit i tillfälle att konträl- lera fakta.

När min mamma började att blifva sjuk i Lungrett detta var i maj månad i Offerdal. så var en kväll jag kom utifrån när jag tittade i spisen så får jag se ett riktigt kors ó ett hus med många spiror ó ett kors omkring i eldmörjan i ellden ó jag undrade hvad detta månde betyda ó en annan gång så sågs en tydlig likkista omgivne af en otydlig mörk föremål, men sedan har jag förstått att det måtte vara kransar eller möjligent grafven.

ó sedanre så började grannens hund tjuta om kvällarna ó titta mot huset ó när hon vart sängliggande då förstod jag att hen-

182

nes timglas vart snart utrunnent.

När min broder Lars vart död så såg jag förut syner att han snart hade sina dagar räknade, idet jag såg honom om det nu var i drömmen eller i vaket tillstånd vet jag ej, men såg tydligent att han var ovanlig stilig klädd och att han hade en ungdomlig utseende som en pojke och ville att jag skulle sovva i denna säng, som då jag såg efter fick till min fasa se att det var en likkista.

En annan gång såg jag då jag skulle besöka honom att det var ett ljus som brann i taket och då jag kom närmare och skulle gå förbi en stor björk försvann ljusett. detta hände om hösten och om vintern dog han helt plötsligt en natt i följd af hjärtfel,

och Maria undrade sedan måtro hvilken timme var det om natten Lars dog.

En längre tid efteråt så skulle hon se efter hur mycket kl. var om morgonen och då hade denne stannatt på 5 och då trodde hon att det var svaret på sin fråga dödstimman då Lars dog. och när det (knackatt) knäpper, smäller i föremål, såsom stolar, bord, dörrar, järnspisen o.dyl. fast det är alldelens tyst, så varslas dödsfall. detta har jag hört många gånger.

En Lappman Jonas Jonsson fr. Oviksfjäll, som dog

182

183

184

för 40 år sedan i Sämlan, Mörsen (inhysningshjon) hörde före sin död en röst som sade:

Du kommer att lefva i 5 år,
och det slog in precis på året att han lefde 5 år efter detta.
Efter mina föräldrar.

Jag har en svår känning eller aning om det skall hänta dödsfall, olyckor, missöde, förargelse.
när mina anhöriga ó vänner har flyttat hedan, så har jag förut haft en förnimmelse af något förfärligt såsom ångest, beklämning i hjärtat ó då går jag af ó ann drifvan af hvad vet jag ej ó vill i ångst ó förtviflan gråta ó samma känslor vid olycka m.m.

Det är som vore det en tankeöfverföring från de osynliga andemakters värvksamhet om död ó olyckor från dem till mig.

Det är gräsligt att vara födt med sådana känslor utan att förmå förebygga detta.

Vid affär resor, handel, vandel är samma förhållande,
ó när jag skall besöka en person i affär eller få pengar ó dylikt så vet jag på priken att jag får (ej får) pengar,
att han är hemma (borta), det känner jag en känsla som ej med penna eller tunga går att beskriva o.s.v.

Mellantillstånd

När jag ligger vilar vakett tillstånd eller tänker ej på någonting (bondspråk) eller halfsofver så kommer en person till mig som jag ej känner eller en bekant en frände en vän eller dylikt ó i nästa ögonblick är han som försvunnen.

Några belysande ex.:

när jag en gång var i ett sådant tillstånd en afton det var i skumrasket ó låg i sängen ó hjärnkontoret var ej i värksamhet, så såg jag en person en frände till mig stå framför sängen med hotfull min do åtgärder att öfverfalla mig ó då steg jag upp ó läste: jag befaller dig Iusifärs djevul m.m. ó slog med h. handen hårdt under v. armhållan.

Sednare fick jag se honom ligga i sängen hos Ante Mölander i Mo ó han trodde att den lede farit i honom, ty han störtade från stolen i gälfvet.

Sednare på aftonen ó even på dagen hade jag haft svåra beklämningar ó känslor att det var någon som var rasandes på mig, så att jag förstod att det var denne som hade tanken så skarpt på mig, att jag såg honom lifslefvande i andesyn.

I Juni månad så var en kväll jag låg ó vilade mig

187

188

189

i sängen, ty min gumma var bortrest. Då såg jag henne komma utifrån ó gå till mig der jag låg. detta såg jag i vakett tillstånd hvardan jag såg på kl. ó då var denne half sex på kvällen.

Sedan frågade jag henne hvad hon tänkte på den timmen om den kvällen. då sade hon att hon tänkte att hon borde vara hemma, ty hon hade vigtiga görömål att uträtta.

ó even har jag sett personer med sorg ó glädje många med tårade ögon somliga i vånda o.s.v.

Detta ó fl. liknande får jag erfara antingen hemma, borta eller på resa.

Om skyddsandar

Erik Larsson i Ansätten, Hotagen, berättar:

Jag hade varit i Åflo, Offerdal ó spelatt på julbalen. detta är nu många år sedan ó fylla ó bränvin flödade så att det var flera ankare med bränvin som var hemtagen ó folk från Öhnet, Kaxås m.fl. byar var der också närvarande.

När balen var slut efter att det räckt i 8 dagars tid så satt jag ensam i salen, ty alla hade rest sin kos. då fick jag se

190

191

192

en strålande skepnad stå framför mig klädd i skinande kläder
ö glänsande vingar med tårad ögon betrakta mig, men jag satt
fortfarande kvar ö när jag äntligen bröt upp, så märkte jag att
jag gråtit.

ö vi reflektera öfver det mystiska mellan himmel ö jord ö det
oförstådda som man alldrig kan komma i klarhet öfver ö slutligen
frågade jag honom om han ej trodde att det var hans skyddsande
som han såg, som hade sorg öfver att han fört många i förderfvet
men detta ville han ej tro utan det var hallusation eller något
i den vägen, när han varit uppe ö spelar natt ö dag ö blått
druckitt ö under rusets inflytande såg skepnaden.

Men jag ville att han skulle sluta sådant lif, ty annars kan
din skyddsande öfvergifva dig ö i dess ställe få en djefvul i
Compajon (skyddsande) som drager dig i elände.

Jag hade en gång i min ungdomstid varit med om
något liknande i det närmaste.

Jag kom i den svarta vinternatten under rusets inflytande ö
till det närmaste på tre kvart som ordspråket säger om den som
är mer än loflig full ö skulle gå en genväg öfver en frusen vat-
tendrag, men fick höra ett litet barn gråta ett stycke från mig.
när jag gick dit efter isen ö skulle se eftér var det gråtande
barnet befans så varken såg eller hörde jag af det vidare, hva-
dan jag fortsatte hem vidare.

ACC. N.R M. 2036

Dubbblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

192 ARKIV

193

194

195

Men om dagen såg jag derefter att det hade varit min död om jag fortsatt den först inslagna banan. då hade jag hinnatt i evigheten.

Sednare förstod jag att det var min skyddsande som varnade mig ó ej ett barn af kött som var ensam fjärran från menniskoboningar i den mörka natten.

Om Drömpankan ó strömmingen

När någon pojke eller flicka vill se sin tillkommande då skall denne äta salt panka eller udda strömming å ett ställe der ingen ännu hittills suttit ó ej säga ett ord ó gå ó lägga sig. är det många af ungdomen tillsammans ó de skola äta det under tystnad så blir följden den att det blir ett ohejdat skratt af alltsammans med skämt ó skoj som efterrätt.

Men den som vill prova ó se sin utkorade i drömmen denne bör vara ensam när denne skall värkställa provet.

Fördenskull tages 3 - 7 eller 9 sallta strömmingar ó steker dem i sakta eldgłöd. när detta är gjordt så går man ó sätter sig på ett ställe der ingen förut suttit ó börjar att äta alla strömmingar (ändan) stjärten förut ó sist huvudet. har man

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

varit tyst under måltiden ó går ó lägger sig så får man se i drömmen en pojke komma med ett(vattenglas) fattig (vinglas rik) ó gifva sig att dricka.

är man på den öfvergifna kartan så får man se sin tillkommande vila i en likkista eller också vila der sjelf.

En annan metod som jag sett i fl. län att veta varifrån denne kommer.

När man rört om mjölken sedan man slagit dit ostlöpe vid tillväckning af ost så lägges dit en tredsked ó när mjölken stannatt ó skedens skaft pekar åt det hållet, då skeden stannatt, från det hållet kommer gossen (flickan).

Detta har jag sett gäller even i affärssyfte.

195 —

196

197

Om flyttning m.m.

Vill man ställa så att man trives ó komma i gunst med Tomten så skall man offra en silverslant, litet koppar, messing helst guld ó lägga under tröskel, gålf eller dyl. Detta kallas att muta (tomt) Tomten.

Detta har jag prövatt ó vet att det är abbsolut säkert.

Vill man deremot ha lycka ó trefnad dit man kommer så går detta på flera sätt.

ACC. N.R M. 2036

Dubbblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

197 ARKIV

Man tager boss fr. hemmet eller aska fr. spisen. när man då kommer till sitt nya hem kastar man före sig in i kökett, stall ó ladugård - (boningshus) askan eller sopbåsset ó då får man hemtrefnad.

Ett annat sätt för trefnad trånad trånar.

Man läser i starkt följande ó den trånsjuke får dricka
Bonden är hängd ó gården är bränd ó på min jord skall du bo
ó ha all din ro 3 n.....

Har hördt af många denna besvärjelse ó den som jag hörde sista gången var Ol. Andersson i Löfsjön, Edsele 70 - 80 år ó han berättade att han köpte en ko fr. Fjällbohög $\frac{1}{2}$ mil derifrån ó kon var hemsjuk ó en gång när hon var på halvva vägen hem då hann han upp henne ó läste i v. örat ofvanstående ó efter den dagen trifdes hon i sitt nya hem.

ó en annan gång var en trånsjuk ko som han sade i vänstra örat:

De e inte värdt att du trår hem ty dom e dö allihop hemma
ó even denna ko tråddes aldrig sedan hem.

198

199

Loppor att tillvärka

200

Ante Näsholm Lidingå, Hellgum, närmare 60, är mycket bekant med denne för längesedan närmaste granne med f.d. Laxjonke var en spjuver af värsta sorten, en upptågsmakare № 1 vart en gång i kållktion gräl med en annan torpare ó för att hämnas så skaffade han fin sågspån af björk, hos en snickare nära en liter sågspån ó genomdränkte denne med urin ó tog tunn gardinväv ó band öfver literhalsen så att luften fick spela inn i flaskan der sågspån var, ó satte flaskan i fönstret i solskenet ó sommarvärmén. då 8 dagar varit så började milliontals loppor komma i rörelse. om några dagar så tog han bort förhänget omkring flaskhalsen ó insmugglade så lopplitern hos sin motpart.

201

Men då skall du tro, sade han till mig, dom fick bråttomt, ty dom hoppa ó skrek ó kom uthoppandes i adämsdräkt mitt i natten ó sin hade dom nog ett extra arbete för fl. veckor, men jag tror inte att dom är riktigt fri lopporna ännu.

ACC. N:R M. 2036Fiskelycka m.m.

202

Om man vill hafva lycka med fiske så tar man döjord en natt mellan onsdag ó torsdag i en puts ó lämnar pant i form af ett kronans mynt. Fördenskull så har man vatten stående i döjord i puttsen över natten. om morgonen tvättar man fiskredskapen i nämnda döjordblandning ó så länge man har användning till fiske dessa fiskredskap, så har man en sagolik tur i fångst med fisk. Tar man en döspik n.natt ó formar till en metkrok så får man fisk i mängd utan att begagna mask.

Menniskosjälen efter döden

203

De dödas gudstjenst.

Jag skall anföra några ex. om mensklighetens uppfattning ó föreställning ó folktron om dödas lif efter döden. Sjelf tror jag att en god menniska sedan hon lemnat detta jordiska har kommitt i en ljufligare samhellsställning ó har bättre i alla afseenden ó är i vakett tillstånd så att hon vet om

Dubbblett

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sina vänner ó anhöriga, ser deras glädje, sorg m.m. är ett stort förhinder (svalg), så att om hon vill besöka dem, så kan hon det icke.

Då deremot den som gjort mycket ont häri verlden ó lidande för andra skall svara i ångest under himmel ó jord under domens förbidan till domedag.

203 ____

204

Första våren var jag i Gossnäs, Resele ó låg om natten å ett ställe. Frun i huset, en treflig qvinna berätta-de för mig mycket om syner, som hon ofta hade i drömmen om aflid-na,
och hon berättade om sina båda söner, som dog vid 18, 20 års ålder,

ó en gång sade hon när hon såg dem ó hon viste att dom var död så frågade hon, nä,n.n., sade namnet på en af gossarna det har jag glömt,

hur har ni det numera sedan ni är död?

Jo, vi har det nog bra, ó det är nog fögan rolit också, ty rätt som vi äro härnere så bär det iväg, hui hvad det går, ó iväg bar det i skyn med dem tills de försvunno ur min åsyn (ordagrant efter hennes tal).

205

ó jag har talat med många som både talatt ó sett de döda ó dessa har den föreställningen att de döda äro fortfarande hos oss.

Dubbblett

ACC. N.R M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
205

Jag samspråkade med Anna Stenström i Skogsta, Tall-
åsen i Ljusdal för många år sedan. när jag var der sista gången
ty då var hennes gosse 1 år & flicka 4 år som dog året förut &
i sorgen så berättade hon att hon ofta såg dem & gossen var i
ständig rörelse på gälvet & lekte likaså flickan satt bredvid
spisen med sina dockor, som hon lekte med & hade bestyr med sina
leksaker sådan det var medan hon lefde.

Gertrud Hämmings son i Viken, Fyrås p.st. Hammen-
dals sn berättade att när Nils Andreas Andersson hennes fästman
den hon var tillsammans med fast dom ej var gifta, ty hon var
änka & hade många barn.

Så dog helt plötsligt A. Andersson & då såg Erik, son till Gert-
rud son kom ifrån en gård att när Erik kom nära huset att det
var en duvfa i duvohamn som svevade från huset mot skyn der han
försvann. detta var i det ögonblick N.A. Andersson dog. Nämda
Erik var nog född att se mer än andra dödliga,
ty när det är något som skall hända, så säger han det långt för-
ut innan det händer, såsom begravning, clyckshändelse o.d.

Om de dödas julotta har jag ej mer än 2 exemplar
att bjuda på & det första så berättade Johan Ljung & Brita när
jag var en 8 - 10 års parvell & jag satt & hörde på i den sena
vinterkvällen när Joh. Ljung berättade för mina föräldrar.

Denna händelse skall nog vara af äldre datum, ty det hände före

206

207

207

Pastor Änglunds tid, Det förut omnämnda synen i Offerdals kyrka der pastorn måste hålla i liksvepningen medan(han) spöket var borta ö bröt af ryggen på en flicka som mördat ett barn (Se föreg. Svartkonstbok)

Jag har nu fått reda på Pastor Englunds namn som var före Pastor O.A. Staaff, Offerdal.

Ljung Johan berättade, att när Lappmora i Svartgrubban bodde mellan Ljönsta ö Änge ö skulle till julottan om morgon, så hade klockan stannat. när hon kom nära kyrkan så såg det lyste hvardan hon gick in ö satte sig brävid en gumma ö när hon tittade på henne så såg hon att det var en afliden väninna hon hade i sällskap ö så kände hon igen en ö annan som hon i lifstiden varit bekant med ö presten kände hon också igen. Då sade väninnan när presten börjar läsa Fader vår då skall du skynda dig ut innan han säger Amen annars kommer du ej lefvande häri-från.

Men det var som hon hade kommit ifrån sig sjelf, ty när hon vaknade vid sig sjelf då var presten i slutet af Fader vår ö när hon sprang derifrån så kneppte hon upp bället under vägen mot dörren.

när hon skulle ut så kände hon att dom fattade tag i hennes kläder, hvardan hon slängde pällsen ö bället ö störtade ut ö var räddat.

208

209

ACC. N:R M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

209 —

När den rätta julottan skulle börja, så hittades pälsen ö
bälltet uppivna i bitar ö vid närmare granskning var bitar
af hennes tillhörigheter som föske.

No 2 an hörde jag af Paulus Nilssons Sofia i Nora
för några år sedan ö hon hörde i sin barndom berättas af de
äldre,

ö det skulle ha hänt i Vilhelmina för långliga tider sedan
som också huvudpersonen var en gumma, som skulle besöka kyr-
kan (julottan) som när hon varseblef ottesällskapet skuddade
stoftet af sina fötter genom snabb flykt ö räddade sig.
I denna brasch har jag ej mycket att bjuda läsarna, ty så-
dant har ej sports i dessa Norrländska trakter hvarken i min
eller föräldrarnas dagar, men hvad beträffar Otteeventyret
i Offerdal så är det nog mer än 100 år sedan dess.

210

Från Fr. formulär V. svar

211

No 3.

är det någon person som man anar att denne skall
snart dö eller vill man se om någon dör innom året, skall
man ta en vigsellring ö gå ut ö titta genom vigsellringen
om Julafhton när alla sitta till bords ö den som skall dö
snart sitter till bords - huvudlös.

Att se sin tillkommande

212

Man tar i löndom i flat stenhälla så ingen vet -
när man lägger sig tar man flata stenhällan ó lägger under huvu-
det istället för kudd.

om natten så får man se sin blifvande antingen lifeslefvande
eller i kistan.

No 14.

213

När liket är lagd i kistan så får ingen hund eller
katt inkomma eller barn, ty om det är någon som oförståndigt
nog låter barn, hundar, kattor krypa under likkistan så får de
efter detta se i syner ó dragas med så länge denne lefver.

I ex. Jag mins när jag var i uppväxtåren att vi voro på graföl
efter Nils Gudfasson i Ljönste, Of-ferdal, att det var en liten
kattunge som sprang öfverallt ó even under likkistan. Sednare
fick jag både höra ó se att kattungen var liksom kållrig , rätt
som hon sprang ó lekte så hoppade hon upp ó sköt rygg ó spot-
tade ó fräste ó ögonen voro som en tigers ó när vi pojkar sågo
detta, så tyckte vi det var så komiskt syn, att vi skrattade åt
kattungen, så vi fick ont deraf. detta upprepades ofta tills Ol

214

ACC. N.R. M. 2036

Nilsson måste arkebussera denne.

En hund hade inkommit i sorgehuset der trakteringen var ö liket stod mitt i gälfvet ö ingen kom ihåg att köra ut hunden.

När en tid hade varit så började hunden springa mot något (osynligt) ö bet ö slet i full raseri som det syntes i det vildaste strid, ty han skällde ö vrålade som en hund som håller på att duka för öfvermakten.

Ibland så började han se ned ö ibland mot någon vägg ö slutligen för att springa mot väggen ö sedan i vild strid ö sedan i vild flykt in ö så under bord eller sängen.

Denne måste också ägaren slutligen avdagataga. Detta hände i en annan afdelning af socken.

No 36 Jöns Jönsson Berg sn

1 ex:

När Lapp Jöns i berg fördes till den sista vilan, så var jag der både före ö efter begravningen. När liket fördes fr. begravningsgården så var det 4 hestar i följe, men hur som helst så blef halva skaran stannandes (skild) på vägen af något oförklarlig orsak en stund.

Då var det en af de hemmavarande som såg detta som sade om kvällen att det bebådes ännu ett dödsfall från nämnda platts innom kort ö det slog också in om ej genast ty året derefter

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
214 ARKIV

215

216

så dog Tråll Maria ó äget nog så stämde detta på förebudet.

No 47

Allmenheten tror ännu att när de döda lämnat sin kroppshydda så äro fortfarande bland sina anförvanter ó ordnar i sitt fordna hem som under deras jordelif.

Jag har talat med många om den saken. somliga vet ingenting, andra tror ó åter andra har sett dem i synen ó somliga i drömmen.

ex: En gumma i Fönebo, Bjuråker, Helsingland berättade för mig att när en granngårdskvinna dog så såg hon denna efteråt sedan det var överstökat.

Då jag viste att hon var död så sade jag ändock till henne der hon gick ó stökade: Du är fortfarande hemma eller något i den vägen. då svarade den döde: Ja, jag var nog hemma (fast) 218 medan jag stod på logen ó i ett ögonblick så svingades hon i skyn ó försvann.

Detta är nu många år sedan jag hörde henne berätta om hennes uppenbaralse ó tron är att de döda äro efter döden i sitt förra hem ó äro där till en viss tid ó vidare äro förborgade i dunklet.

En spelman fr. Åssjö, Hassela blef under ett

217

218

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dryckesgille ihjelslagen. detta är nu närmare 30 år sedan. Sedan
nare var det några som en vinternatt hörde spelmannen fiolisten
komma spelande efter vägen en mars, som åhörarna kände igen
marsen som han brukade spela på sin fiol ó kommo ó spela gående
i väg till sin fästmö, som han skulle besöka.

Det är ej godt att uppge namn när man hört engång
när minnet är dålig ó helsingespråket svårt ó even bakvänt så
som när det t.ex. heter RollbergsErske Ius Ante Sval Hans Tomt
Nisse med fl. svåra för en okändt att förstå o.s.v.

No 52. Jag bodde under tiden medan jag vistades
i Hassela i Skrivars hos Bonden Hans Vestberg i Svedje,
ó denne ó handlanden Lars Olof Ramstedt. närmare 70 år.

Skrivars är ett gårdsnamn ó sådana egendomliga namn har nästan
varje bondhemman i Helsingland.

Skrivars Bonden Hans Vestberg i Svedje m.fl. berättade denna
sannfärdiga händelse timade för 50 år sedan (fl. detta år beräknade)
i Mörtsjön half mil derifrån norrut hos en bonde derstädes (namnet glömt). Men i alla fall var bonden boende mittbyns
samhälle som består af 8 - 10 bönder ó torpare. Saken var den
att hustrun till nämnda bonde i Mörtsjön dog knall ó fall sedan
hon födt 2 tvillingar. då måste bonden anskaffa en hushållerska 221
till huset ó när hon varit der en tid, så ansåg bonden som tyck-

218 —

219

220

221

221 —

te om henne, ty hon var duglig att sköta om huset ó bra såg hon också ut, hvardan han ämnade gifta sig med henne.

Emellertid så ansåg väl värdinnan att hon skulle bliva fru i huset (en onskefull ó en demon person i sig, listig som en orm) ó funderade att röja båda barnen, ty dom var ett hinder ó började att vansköta dem medels svält ó utsätta dem utan kläder i vaggan, då det var kallt, enär hon var ensam när mannen var för det mästa var borta i arbete veckotal.

Emertid började det att spöka i huset, gå i dörrarna, i trappor, 222 i salen, bord ó stolar flyttades m.m. ó värst i salen der barnen lågo ó grannarna sågo att det lyste nättarna igenom i salen, då deremot i köket var mörkt der hushållerskan låg ó mannen kunde ej begripa hvarför barnen var så afmagrat till skelätt. När bonden fick höra af hushållerskan ó grannarna om spökeriet ó det var ljust om nättarna i salen, så trodde han ej sådant tal, utan blef arg på alla att de spridt ut sådant ryckte, ty det trodde han ej på sådant käringskvaller.

Men när han skulle gå ó nattställa ó fodra hästarna, då mötte han en kvinna i porten ó när han såg bättre efter, så trodde han sig igenkänna sin döda hustru, men var ej riktigt säker, ty sade han, det var väl granngårdsgumman som han trodde varit i deras ladugård ó hemtat vatten, enär deras springbrunn frusit.

223

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

223

Om natten vaknade han att det blef alldeles ljust i salen ó i dess sken såg han sin kära döda hustru stå över barnen med tårade ögon ó ge den ene bröstet att dia ó när detta var gjort så gaf hon even det andra barnet att dia ó bonden var alldeles överbäldigat ó förmådde ej att säga ett ord eller röra sig förän synen var försvunnen.

224

Att bonden blef djupt uppskakat af synen var mer än han förmådde bära, ty han låg i flera dagar efter detta ó förmådde ej tilltala sin hustru vid hennes besök.

Men en natt var som han fått en ingifvelse ó kraft att fråga henne hvarför hon återvände till dem från sin vistelseort ó hvad ärende hon hade.

Då omtalade hon att hon fick ej någon ro då hennes barn led nöd ó svällt ó måste frysa ó gråta efter mamma, så att hon måste återvända alla nätter till dem ó ge di ó då hon sagt detta var hon försvunnen ó sågs aldrig mer.

225

Om det nu var af vanskötsel ó svält barnen dogo eller att hon återvände för att hemta hem dem, vet man ej, men altnog båda barnen dogo kort tid derefter.

Vidare hörde jag Johannes Frank i Skansen berätta detta ó ej alldeles tillfyllest som andra hvardan jag berättar det bästa som jag vet ó skall nog vara sanning i alting det som händt.

En liknande hörde jag berättas då jag var barn, men 225
då jag glömt innehållet ó hvor detta hände, så måste jag afstå
från företaget.

Jag har lyckats få tag i mer än 2 af detta ó 2 af
de dödas Julmässa.

Frågoformulaär V1

227

Rackarn

Den siste Socken Lappen jag minnes var Lapp Jöns
i Bjärne, Näs, Jämtland. då var jag så gammal att jag nätt ó
jämt minnes att tidigt en vintermorgon mötte jag honom komma
ledande en grå hund i band ó en do (strysäck) tunn säck på ar-
men.

När han gick bakom en loge så var jag nyfiken att se hvad han
skulle göra. Då såg jag att han stoppade hunden i Tunnsäcken ó
tog en medhavd yxa ó slog hunden så att denne vrålade så att
det hördes långa vägar innan han fick lifvet ur hunden ó efter
sådana sockenlappar så är deras afkomlingar i hela Norrland ó
ända ned till Mellersta Sverige, möjligens Södra Sverige.

Jag hörde 2 små lappojkar i Fänsta, Berg sn en gång tissla ó
tassla med hvarandra. då började den ena sjunga óreta den andra

228

med sin illfundighet medan han sjöng visan efter jämtspråket:
vill du jälsp te håll te katta
meen sockenlappen sno sij kanske ó kanske int:..:

vill du bli måg te sockenlappen
sig kanske ó kanske int:..:

Men då blef den andre så arg så att han sprang efter den andre 229
ó spöade upp denne enligt sin metod..

Det var en svår schimans att sjelf flå hundar, kattor ó hästar
om det blef sport sådant om en person så hette det:

N. dänn ha flådd hunn sin själv o.s.v.

En sådan blef afskydd af alla som något ont vederstyggligt.
Det var en skandal så att ingen ville ha umgänge med denna,
t.ex. Ol. Staaff i Hålland, Offerdal, som flådde sin hund det
hette: hundflåare, kattflåare för lappflåare.

No 9. Det var stor risk för enhafvande kvinna att möta eller 230
se en hare, ty då bled barnet harmynt.

I ex: Hullda Edström, G.P Edströms hustru var med i slagt 1921
hos Ante Shödin ó Tillda i Nordsjö, Långsele ó var i långt
tillstånd. när hon framfödde fostret, en flicka, döfödt, så
hade hon munnen i skepnad af en gris.

Eftersläng från grisslagten.

No 29. Svåger Jonas Jonsson berättar:

Det var å ett ställe i Åre. Det hade varit stor-slagt ó fl. svin hade slagtats. då var en upptågsmakare, som föreslog att man skulle gå till en person känd för sin dryghet ó svinaktighet medtagande alla svinfötter. när de kommo till förstugan, så knackade spjuvern på dörren ó när han öppnade dörren ó bad denne stiga på, så sade spjuvern: jag vet ej om jag vågar gå in. jag ser herrn har storfrämmande ó pekade på galoscherna (svinfötterna) Flykt ó förföljelse.

No 5. Hittade pengar bet. tur i spel. Lotterispel 232 tur om man köper en lottsedel för nämnda slant man hittat.

No 6. Några exemplar:

Her omsist skulle jag ta upp en slant ur börsen men tappade den ur händerna som föll i gälfvet.
Då tog jag upp den igen men råkade att åter tappa den igen.
några dagar sedan fick jag en postanvisning från Graninge p.
station att hemta pengar.

Tappar man en sedel så är det en större sm man kommer snart att få.

i vintras var det en dag som jag tappade en 10 kr. sedel i gälfvet fl. gånger å rad ó några dagar sedan så fick jag fl. 10oo genom affär.

År 1907 före midsommarstiden var en dag som jag nedtappade en

233

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

233 ARKIV

10 kr. sedel fl. gånger i gålfvet när jag skulle handla i butiken.

Sednare fick jag genom bref ett vänligt anbud att medvärka som bodspelman vid Hembygdskurserna 16 - 24 Juni i Hernösand.

Tappar man kopparmynt i gålfvet inkomst af kronor.

tappas silfvermynt 1 eller fl. sedlar.

tappas sedelmynt 1 större valör af sedel.

Drömmen om Silvermynt bet. Förargelse, skvaller, slagsmål,

Tingssak ó alt som till obehagligheter.

No 10. Sjelf har jag prövat att offra till strömmarnas gud vid flättningsarbete ó fiske.

1 ex. Vi voro 2 st. vana lappska timmerflättare i Långsjöan, Långsele före 1920 talett. vi voro på ett sådant ställe att posta att det fl. st. flättare, som hade all möda att hålla farleden klar.

Då det började att fastna i långnaret der vi var så sade Lapp Pälle nu så ska vi offra till Stalo ó se om vi få litet drägligare. sagt ó gjort, vi togo var vår silfverslant ó kastade öfver v. axeln i vattnet ó så tokigt det såg ut för våra ögon så började timmermassorna att komma i gång af sig sjelf ó sedanre så såto vi vid eldhärden vid kaffepannan ó samspråkade om framtid om både Stalo ó msaiverna tills Basen kom ó såg att vi hade det bra. Ville att vi skulle gå åt ett annat stäl-

234

235

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

le då han trodde att timret gick utan post (ny bas)
Då sade vi att om vi gick derifrån så skulle det bli så att
hela Långsjöns manskap fick knog å vår ställe hela tiden,
som han trodde ö gick vidare,
ö hela tiden vi var der i 3 veckors tid, så lågo vi för det
mesta i land vid kaffepannan ö stekte kålbullar.

No 6. Sägen om Sjul Sjulsson Lappsjul

Det var för länge sedan en Lapp som var i Guxås,
Hellgum ö(jätte) såg hand om boskapen för hela sormaren för
Guxås bor. Sednare var en slägting till näm - Sjul som kun-
de trålla ö göra ont som också var i Guxås. ö Hellgums byn
ö var jetare.

När Sjul Sjulsson var i stan ö var i skogen alla dagar ö
det började lida mot midsommars - tror så var en dag när
han var vid Finnsjöberget så fick han höra att det sjöng i
skogen, hvardan han också började hojta till henne, ty han
trodde förståss att det var värkliga menniskor i farten.
Om en stund kom till honom en ung flicka af ett fagert ut-
seende ö började att språka en stund med honom, men snart
så började boskapen att vändas hem, hvardan han tog adjö

235 ——

236

237

ACC. N.R. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

237

ó vände kosan mot hemmet.

Andra dagen vid samma tid så mötte han huldran, ty det var hon som också blef hans sällskap den dagen ó even sednare alla dagar ó han gaf henne att smaka af matsäcken, så snart hon kom ó till slut så började han att älska henne ó när det var som bokskapen låg ó höll middagsrast så satt han vid hennes sida i skogens dunklaste snår ó de önde om evig kärlek, ty han hade blivit satt af flickorna på den öfverblifna kartan som det heter för hans yttre utseende.

Men till slut så började han att ledas vid hennes ständiga besök samt om ällskog ó det sjette budet; ty hon ville följa honom ó sedanare blifva hans, hvardan han hade Tivebast ó vändföt på sig till skydd mot henne, ty han hade fått vetskaps att det var ett säkert medel ty han hade lärt ett ó varje af henne vid deras möte. När han såg huldran andra på afstånd så sa de hon: Twi vale mig som lärde dig Tivebast ó vändelroth mig till skada dig till both.

Sedan vart han fri henne.

No 26 om Prestens 10 de.

238

239

Några belysande exempel från fordom när prestväldet var i sin högsta flor ó då presten skulle hafva tionde af varje bonde såväl som lappar som hade att gifvas in natura, ty när presten fick mottaga renhudar, kött, ost i gåvor, så

ACC. NR. M. 2036

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kunde lappen i gengäld få bränvin af presten, så när dom pockulerade ó drack så var både presten ó lappen stupfull som man säger.

1 ex. Min morfar som var mägta rik, ty han hade tusentals med renar ó dertill pengar i mängd, hvardan han fick namnet Oldkungen fast hans namn var Lars Larsson. när han engång skulle till Kålåsen (kapell under Kall socken) ó gifva presten sin 10 de en renstek samt do hel renost, hvardan presten blef mycket glad att få mottaga så stor gåfva, hvardan bränvinet genast kom fram ó lappgubben tog mot gudagåvan med lika stor tacksamhet, möjligen mera tacksam än presten, ty han dyrkade gudagåvan ó tålkade detta i ord som presten ej missförstod, ty den ene halfvan efter den andre aflöste hvarandra, så att när presten ó Lappgubben var på väg till kyrkan, så var dom i god väg på 3 kvart.

Men ingen vet hvad som afhandlats på vägen, ty när de kommo till kyrkan bland menigheten(så började dom å kragas) så började gubben ó presten komma i luven på hvarandra så att dom for ömsom mot staketet, kyrkan eller mot någon kyrkobesökare som skyndsamt måste maka på sig. till sist så var det ett kors som var iväg för stridstupparna som bröts sönder innan striden afslöts. men nog hade detta skådespel varit mera upplyftande än våra moderna Teater ó Bioföreställningar i vår tid.

239

240

241

ACC. NR. M. 2036

Denna tidsbild från 1840 talet berättade pappa när det vankades historier från urhedniska presttiden. men sedan börjades en annan ljusare period att vändas till ljus.

Fr. Formulär II

241 —

242

No 15.

Maran. - Den menniska som är född med stark villja
ó tankekraft det är ej många af sådana personer.

Men menniskan med sådan nådegåfva kan göra stora under t.ex.
det har hänt att sådana personer der de engång vistats
att de går der ó spökar genom sina dubbellif att personer der
ser dem, hör hur dom går, dundrar, stolar ó bord komma i rö-
relse utan att någon är der m.m. ord ett modernt spökeri utan
att denne sjelf vet hvad uppståndelse denne har gjort.

En pojke blef ride af maran som man säger ó han ser en känd
eller okänd flicka komma in till sig ó lägger sig på pojken
ó trycker denne så att pojken känner sig ej annatt så än
hans sista stund är inne, ó för att freda sig så hörde jag en-
gång en pojke blef lärd hur han skulle bete sig:

Han gick till flickan ó sađe henne medan han skarpt fixerade
henne:

243

Landskap: Jämtland ..... Upptecknat av: Lappmannen Jon Johansson
Härad: ..... Adress:
Socken: ..... Berättat av:
Uppteckningsår: ..... Född år i

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

sig upp i vaggan ö såg sig omkring.

när han märkte att han var aliena så gick han upp ö sick till spisen ö såg in i den kokande kitteln. när han såg att hvad innehållet i kitteln var så sade han för sig sjelf:

Nu har jag levat i 779 år men aldrig sett sådana ludna kårvär. då fingo spejarna höra hvad sorts andas barn de hade i huset.

Då sade vismannen då de besökte honom ö omtalade hvad de hört att de skulle elda upp ungnen röd ö ordna det så som de tänkte att uppbränna pojken ö under tiden skrek bortbytingen då dom tälkade i ord ö handlingar att uppbränna honom.

När ygnen var röd ö de gjorde min af att kasta pojken i den brinnande ungnen så slogs dörren upp ö inkom fl. st. okända ledande en pojke vid handen ö sprungo till vaggan ö togo bortbytingen med sig ö i dörren sade de:der ha ni Edert barn. ^{men} Vi har ej burit oss så illa mot Eder barn att ni skall bränna upp den älsta gubben vi har.

Fr. Formulär 111

249

Några svar m.Ex.

Nr 2 an att uppsäga ohyra

Nu mins jag ej om jag insänd skripta om ohyran till Minnesföreningen förut. jag skall dock anteckna det jag vet.

Man tog 3 - 7 vägglöss eller getvägglöss ó gick till en korsväg, sten eller stubbe eller till en god vän ó kastade ó. v. axeln, gick derifrån med önskan att vägglössen måtte flytta dit som ock skedde.

Man klädde sig i helgstass en söndagsmorgon ó tog en Psalmbok under vänstra armen ó gick i alla rum ó befallde vägglössen i Trefalldighetens namn att flytta till (n.n.) en platts som man uppgaf.

Detta skulle värkställas kl. 11 f.m. då presten höll gudstjenst. Man borde vara ensam under tiden man värkställde detta.

Man tog ydda vägglöss ó gick till en jordfast sten en T. natt ó säger:

250

ó säger:

Här skall du bygga ó här skall du bo ó här skall du äta alla rötter i all go ro tills nordstjärnan flyttar (eller också till Domedag I 3falldighetens namn) ó kasta ö. v. axeln.

Vårens inträde

251

När Tranorna komma om våren lsta gång så är det 14 dagar efter deras ankomst som är sommarens inträdande, ó 14 dagar efter deras avresa höstens annalkande eller rättare vinterns ankomst.

Det är ett godt märke för allmogen om det är stora flugor ó stora mygg genast vid vårens ankomst, ty då blir det stridt ó tungt korn ó bra pottasis ó rotfrukten m.m. vid skördetiden.

252

Förråkningar

När man går - springer ó faller omkull så skall man aldrig blifva vred eller svärja, ty då kan det gå illa, utan man skall spåtta 3 ggr der man fallitt.

Likaså när man slår ut tvättvatten spåttar man likaså 3 ggr

ACC. NR M. 2036

i vattnet eller kastar dit eldglöd så är man bärget.

Dubbblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
252 ARKIV

Några Skick ó Seder som ännu är i svang ó bruk

Långfredagskrycka   Jämtspråk

eller Skärtorsdagsnatten då får flickorna vara på sin vakt, ty då är pojkarna ute ó söker rätt på dem ó ve den flicka som ej utlofvar att bestå traktering, denna blir i regel piskat med mjuk björkris tills hon finner för godt att lofva Trakterning.

Men så är å andra sidan lika svårt för pojkarna att återfinna flickorna, ty dessa ha nog ställt det så att om deras gömställe ej hittas ó då är det flickan som har vind på sin säger, ty då är pojkarna som är bra slokörat.

Sy ihop

En annan metod som ännu finnes kvar i fjället är att sy ihop 2 eller flera som ligger ó sofver i samma bädd. Är dessa vaken så kan flera starka flickor ó pojkar ó även äldre hjälpas åt att hålla dem kvar medan en syr ihop dem med starka rensenor ó det så bastant att det finns ej makt att upplösa den

253

254

Dubblett

ACC. N.R. M. 2036.

förrän dessa gått in på förslaget.

Ofta så är det en flicka ó en gosse eller fästerfolk som ligger ihop så är det bäst att ge sig utan motstånd ó gå in på att bestå trakterning,

ó Främlingar blir utan afseende fastsydd ensam eller tillsammans 255 med den som dom ligger tillsammans med ó blått löfte om traktering om morgonen löser dem ur deras band.

Ofta är det de ällsta eller byåldermannen eller någon gammal erfaren qvinna som är anförfare som anför trupperna ó då hjälper ej att ens tänka på motstånd.

I ex. Detta fick en Norsk Lappojke erfara som hette Ol. Rimmels Jonas som trodde sig vara betydande ó vittsig. nämda Jonas Olsson, så var hans namn, hade varit hos Rike Jöns i StorLien en mäkta rik renlapp med 1000 tals renar. Nämda Jonas Olsson trodde sig få ligga hos hvilken flicka som helst ó skröt even deröver tills Iappflickorna på ett givet täcken sent en afton störtade sig över honom ó band en gammal halfblind, halffnoskig lappjänta tillsammans med Jonas Olsson ó kastade dem sedan i en bädd ó der fick han ligga tillsammans med nämnda halfidiot tills långt fram på dagen i allas åsyn, åtlöje, skratt ó spektakell. Efter detta så var han som en våt hund som nyligen blivit dragen ur vattnet

ó vågade sig ej att närlägga sig flickorna efter den dagen ty han

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

254

256

ACC. N.R.

M. 2036

Dubbblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

256

257

frukade övermagten.

Efter Serina Nordberg detta hände för över 30 år sedan men händer ofta numera sällan.

Bengula

När en främmande lsta gången kommer till fjällets ö han är obekant med menniskor ó förhållande ó är det någon helg eller folksamling eller dyl. så vet han ej förrän han har eller är omgiven af en skara som i ett ögonblick fattar honom om lifvet ó nästa ögonblick hissas han i vedret under skratt ó glam.

om han då trakterar dem riktigt t.ex. sprit m.m. då kan denne erhålla gamla smycken såsom skedar, malljor, löf af silfver eller annat af värde såsom skor, skinnvar eller dyl.

Sägner m.m.

259

Rövare under Laforsen

För långliga tider tillbaka när det vimlade af stigmän ó rövare i de stora otillgängliga skogarna så var det också förhållande i Laforsen der en rövar höfding bodde med

sina stigmän under en grotta under Laforsen mittför Lasse-krogen i Färila i Helsingland.

Men nu är nämda gråtta bortsprängt sedan timmermassorna börja-de röra sig efter Ijusnän mot hafvet men sägen lefver dock kvar bland helsingeallmogen när rövare gjorde osäkerheten till lif ó ägendorf gällande.

Sagan berättar att när rövarna bodde under Laforsen att de engång rövade en qvinna ó hade henne bland sig ó hon måste svärja en fruktansvärd ed att ej förråda dem för någon mennisca med ord.

Men engång så var hon bredvid en väg ó då kom en man färdandes derförbi.

Då började hon att tala till en derbredvid stående sten om forsen, om gråttan ó Laforsen ó rövare ó om eden hon svurit att ej yppa, men till dig den döda sten yppar jag alt ó så försvann hon. men efteråt så blef hela Rövarbandet infångat ó arkebuserat men kvinnan skonat.

Så lyder sagan om Laforsens hemlighet.

260

261

ACC. N.R. M. 2036

Sagan om Sorgaberget i samma sn

När man färdas från Färila norrut efter landsvägen efter Ljusnans vattendrag ö kommer till Håvra, en by 1 mil fr. Färila kyrka, så ligger Sorgaberget 1 half mil fr. Håvraby på andra sidan Ljusnan norr om nämnda by.

Hur berget fått sitt namn det förmeler sagan sålunda:

För länge sedan så var en ung (Skojevallsjänta) Feboflicka som som var der i febovallen om sommaren. om det var många af flickorna som var der eller ej vet man ej men en gång så försvann hon när hon var i jetar skogen ö hon försvann ö kom aldrig mera tillräffa trots letande.

Och när ej detta hjälpte så ringdes 3 Torsdagar å rad med en vigd kyrkklocka som de hade i beredskap men detta hjälpte ej ö hur länge sedan dess vet jag ej, ty jag hörde denna gripande berättelse från en svunnen tid, ty de äldre i Färila som berätta-
de detta för mig för 27 år sedan var öfvertygat att hon blef
bergtagen ö efter detta så fick stället namnet Sorga som också
synes på kartan.

Namnet Sorga passar utmärkt för sin dystra omgivning ö ödslighet 263
ö när man färdas vesterut efter Ljusnan så är det närmaste stäl-
let Enskogen som räknas dit 1 mil
ö österut derifrån efter elven evenledes 1 mil till Föne.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

261 —

262

Sagan om Trållklippan

Trållklippan ligger 1/4 mil vesterut från Lungsjöbacken, Ramsele, är en hög rund klippa i villda skogen ó synes vida omkring.

Den är till synes som en hög jordbanck eller hösäck när den står. Denna saga om man så får kalla detta är ej mer än 50 år gammall ó personen som spelar huvudrällen är ^{en} annu lefvande kvinna möjligen mellan 70 - 80 år, boendes i Ramsele kyrkby blef i unga år bergtagen när hon en sommardag var i jetarskogen.

Hon berättar att när hon kom med kreaturen om morgonen så steg hon uppå Klippans högsta topp ó satt der ó njöt af den storslugna anblick omgifningen bjöd.

Då skulle hon knyta skorämmen som gick upp ó då detta misslyckades så svor hon till. då kommo 3 okända karlar till henne ó ville att hon skulle hålla i detta en stund en sak som för henne syntes af stort värde.

När hon ej återkom om aftonen så uppbådades skallgång efter henne, men tråtts detta var hon försvunnen.

Och sluligen så måste dom fara till Strömsnäs gubben Bolin (en visman) som sade att dom skulle hitta henne uppå Trållklippan.

När dom kommo dit så satt hon fortfarande der ó höll en tred-

Dubblett

ACC. N.R. M. 2036

roth mellan händerna ó så har hon suttit i 3 dugn.

Sjelf sade hon att om hon fått vara ifred så hade hon bli-vitt vittra ó haft det bättre på alla sätt,
men sedan ville hon att detta ej skulle bli nämndt, ty hon
tållde ej fålk som nämde detta.

Detta fick jag höra af Bonden P.J. Sundqvist ó Elias Eliasson
m.fl.

samt af en invalid en skomakare som gick under namn Hemma
Bolsjevikarn i Lungsjöbacken.

Sagan om Hamn varg. Björn

fr. Hotagen 1921

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

266

267

När jag var barn hörde jag af föräldrar ó andra
lappar sagan om Löp varg ó Löpbjörnar som huserade vidt ó
som ej bet någon vanlig blykula utan måste använda en silver-
kula på dessa helvetets representanter innan dom kunde skju-
tas.

En sådan Hamnbjörn huserade i vestra delen af Hotagen ó många
voro de skyttar som prövade sin konst i treffsäkerhet utan
att treffa föremålett.

men så var en lapp som lefde i Arvaslien i början af 1800

Dubblett

ACC. N.R. M. 2036.

talett som Jöns Mickelsson som var kunnig i många stycken ó när han engång var i sällskap med andra skyttar så sågo de en björn som de antogo var ham eller Löpbjörn ó när han tog sikte noga ó skjöt så vände björnen kängorna i vedret.

När de voro i färd med att flå huden af björnen så påtreffade de ett tännbälte omkring björnens midja. då förstodo de att det var en Hamnlapp som var i björnhamn, hvordan de nedgrevde löpbjörnen. Detta tros från en säker källa att detta skulle ha hänt omkring 1820 talet.

En annan af dessa löpare är löpvargen eller med hamnvargen som antingen förvanlar sig sjelf till varg eller björn eller någon hexa eller ejler annan trållkunnig som förvandlar en fiende till Löpvarg.

En sådan löpvarg som blivit ofrivilligt förvandlatt så hände omkring 80 år sedan i en socken uppe vid norska gränsen som jag hörde af J.Jonasson Nordberg ó even af Lantius Persson i Arvaslien, Hotagen m.fl.

Nämda löpvarg fick på detta sätt luffa i fjällen både i Sverige ó Norge i sju års tid ó han sjelf (vargen) berättar att sent en julkväll så hade han ej annan mat än hestspillning efter vägen.

Men till slut så besökte han even sitt hem som han förresten

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

268 —

269

gjorde många gånger ó even denna gång när han då stod utanför Hebbrett der hans mamma var med något bestyr ó då hon fick se vargen så misstänkte hon att kanske att sonen möjligen var hamnvargen eller björn som möjligen blivit förvandlatt, hvardan hon ropade:

är det du n.n. ó sade namnet på pojken ó i samma ögonblick fick han sin vanliga skepnad igen,
ty när man ropar ó treffar på namnet på en sådan löpbjörn eller varg så har ej förtrållningen makt över denne mera antingen denne förvandlatt sig sjelf eller blifvit förhäxat.

Men på de här sedanaste 100 åren har inga Löpbjörnar eller vargar upptredt.

Bjäran   Bäran   eller Bua

271

Det finnes ännu kloka ó omtänksamma husmödrar här i Norrland som har Baran som drager tur till sin ägare både på grädde ó even pengar m.m.
ó den senaste skjumten efter Bäran såg Ol. Kjämpe 75 år, i Böle Graninge, när han en kväll i mänskenet gick efter Hultsjön en kall vinterafton.

ACC. NR M. 2036

När han gick efter sjön så såg han ett runt nystan som rullade efter snön framför honom ó då han sprang ó skulle få fatt i bjäran men ju värre Ol. Kämpe sprang dessto värre rullade nystan iväg mot Hullt, der det försvann.

Och de hade ofta besök af Baran i deras ladugård. Detta omtalade Ida Tåtting, 45 år, vår närmaste granne, dotter till Olof Kjämpe i Böle att när hon var hemma ó var 18 - 20 år så såg hon att det var särskilt en (ko svartvit rosig) som var Barasugen i v. lårett ó hon ó systern smorde i lårett tjära men intet hjälpte.

så var en torsdagsskväll en sommarkväll som dom hittade Bjärlort bredvid ladugården ó så togo de detta ó gingo till korsväg ó samlade vedkvistar ó sedan brände de bjäraafförningen.

Men då kom en gammal kjäring springande dit med andan i halsen
(som hon ej ville namnge) ó de blefvo så förskreckta att de
schappade iväg alt hvad tyglarna höllo (Namnet får ej offent-
liggöras)

Men så omtalade hon vidare att det var en Bondgumma i Öster-
granine. detta har hänt för länge sedan. Nämda bondgumma var
engång borträst men uppmanade pigan att slå sötmjölk i ett hål
i ladugårdgålvet till föda åt Bjären ó när pigan var inne i la-
dugården så kom en granngårdskvinna dit i något ärende. När så

271

272

273

ACC. N.R. M. 2036

pigan var ute i ett ärende så passade grannkvinna ö tog kokane vatten ur murpannan ö slog i hålet så att husmor när hon kom hem var skällat i hela ansigtet ö Bjäran var död.

Ida Tåtting trodde att granngårdskvinnan var afundsjuk på gärdsmor för Baran då hon sjelf saknade en sådan.

Det är afundsjuka i Barabraschen ö trålldomsförmågan också såväl i detta såsom i annatt fall.

Numera tror jag ö fl. Gräningebo att Graninge Bjäran ö dess agittatorer skattat åt förgängelsen med dess afundssamma gran-nar ö nu är det ingen nu lefvande som vill ha i sitt ägo bjäran, ty detta är nu innom sagans område.

Älgar ö dess ägare

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

274

275

Förr i tiden innan sagan föddes i Norrland ö der älgen hade sin stamort så fans för tusentals år sedan, möjli- gen något sednare, ett företag som kallades för jättar ö des-sa hade också husdjur passande för deras omfångsrika person-liheter ö ägendorf.

Dessa (jättar) fålkslag flyttade med sina boskap från det ena stället till det andra alldeles som lapparna flyttar med sina renhjordar i våra dagar här i dessa nordliga trakter, och vi-

Dubbblett

ACC. N.R. M. 2036

dare berättar legenderna från en svunnen tid att det inkom i landet ett annatt folkras små som myran motsvarande jättar men 7 resor listigare än dessa ó då dessa jättar var ovanligt dumma så blevo de genom list utrotade, ó det är från nämnda dagars tid älgen härstammar såsom jätternas husdjur (Renar)

Vildrenens uppkomst

Lapparna, Sverige urfålk, var förr i tiden envåldshärskare i mellersta ó Norra Sverige, var bosatt med sina renar som de hade föda ó kläder af, flyttade från ena trakten till det andra såsom nu, befålkade ó bodde sedan hedenhös tid, möjligent Oden, Thor ó Frejs tid, från Gefle Söderhamn längre norrut sednare flyttade de derifrån för att gifva rum för andra fålkras som kom ó slog ned sina bopålar, ó de lappar som stannade kvar blef sockenlappar ó det är fl. st. lappar i Valbo sn ó Helsingelappar afkomlingar efter dessa urfålk som jag personligen är bekant t.ex. med levande Valbo Kalle, Ofvans Lasse m. fl. lappar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

275 —

276

277

278

När krig ó örlog rasede i Svärige ó rövarhordar
ordnade ägen regering med militärtrupper ó brände ó sköflade
der de färdades så var sådana hordar som när de under sina fram-
marscher i fjället påträffade lappbyar så mördade de alla lappar
som kom i dess väg ó likaledes samma förhållande med renjetan
som hade den olyckan att falla i dess händer mördade.

ó dessa Herrelösa renhjordar afkomlingar från svunnen tid går
nu under namn vildrenen.

Det är ej meningen att beskriva om lappar som alla har reda på
i Sverige såväl i slått som koija utan om vildrenens uppkomst.
Det är ej alla gånger ryska friskaror ó fiändehordar som våld-
gästade Lappar utan Svenska rövarband som rymdt från hären ó
hade sina operastjonsfält i fjället istället för att strida för
fosterlandet,

ó sådana berättelser ó sägner är ännu lefvande bland lapparna
från far till son till nuvarande tid.

Det skulle bliva ett stort Kapittel att beskriva om alla strider
mellan lappar ó de bofasta från gångna tider, ty det har varit
för lappar i Sverige som för Indianerna i Amerika att Lappar
i Sverige äro i samma förhållande som Indianerna.

ACC. N.R. M. 2036

Om ovanligt starka karlar

om Per Isaksson i Ärtvik

För bortåt närmare 70 år sedan drunknade i Helgumsån en för sin ovanliga kropsstyrka allmänt känd person Per Isaksson i Ärtvik. det är många berättelser om honom som lever i folkminnet ännu.

Så t.ex. då när han en gång skulle till Gransjö ö mala sed så band han en tunna råg i secken som beräknades väga 16 pund. under vägen till kvarnen så gick han skogledes bärande rågsäcken på ryggen ö roade sig med att under tiden skjuta järpar. 282 ö om man tar i betraktande väglängden från Ärtvik till Gransjö 2 1/4 mil eller 23 kilometer noga räknat så blir en styf dagsmars med en tunna råg på ryggen att bära.

En annan gång när han i sällskap skjuttsade bräder från (Oset) Djupön till Fannbyn om aftonen så började det snöa ö storma ö som Per Isaksson anade att hans lass skulle igensnöa om natten så tog han helt resolut ö satte brädlasset upp efter husväggen.

När han en gång körde ett stort lass ifrån ån ö upp till Ärtvik ö det var ganska bradt mot byn så strejkade hesten i backen

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

281 —

282

283

ó då spände han ifrån hesten ó satte yxan i framstöttingen ó
ó drog så hela lasset hem med hesten gående framför sig,
ó då idetsamma kom en gårdfarihandlare med sitt lass dragandes
efter landsvägen ó då han såg tillställningen så blef han så
rädd att han sprang in i en bondgård ty han trodde att det
var Sjul som var i farten ty han hade aldrig sett så omänsk-
liga kraftprov förut.

Likaledes när han en gång kom körande med ett bredlass från
Djupön Sollefteå, så var så mycken snö efter landsvägen att
när han mötte en hel hop lasskörare, att han, när ej hesten ej
årkade draga bredlasset från vägen i den djupa snön, att han
tog lasset på mitten ó lyftade denne ur vägen för åskådarnas
bestörtning för sådana oerhörda kroppskrafter.

Det var på Gregorie marknaden i Östersund en gång, när han be-
vistade detta jämte sin broder, ó denne, som var en fullhund
som tyckte om bråk ó slagsmål, kom snart i den vildaste batalj
med jämtarna, men som denne ej var mer än i mänskligt sett
vanlig begåvat med mänskliga kroppskrafter, så dukade han snart
under för övermagten ó när då Per Isaksson som åsåg detta ó 285
var i sitt innersta arg på sin broders lynne så tyckte han att
borde få en brännare men så när han ansåg att han fått nog
så gick han dit ó hjälpte honom ó under bataljen så sågo nog
slagskämparna att de hade att göra med en jätte hvardan de

283 —

284

285

Dubblett

ACC. N.R. M. ....2036....

togo till benen.

Men nu hade även Per Isaksson kommit i tagen af det slag som en stark jämtlännings tildelat honom.

Detta försiggick på Stortorget, Då idetsamma kom en körare med ett stort vattenkar ö när Per Isaksson började komma i berserkeraseriet så tog han det stora vattenkaret mellan fingrarna ö lyftade detta så lätt som intet ö förde till munnen ö drack.

Men nu hade jämtarna åter samlatts ö när de skulle gå till attack mot dessa 2, då under bataljen som försiggicks kastade han den förste som hade den olyckan att komma i han väg mot den framstormande massan med den påföljd att denne bortsopade alla i sin väg.

Ögonvittnen från kalabaliken, ångermanlännings, berättar, att det var en fruktansvärd syn se denne jättes framfart då han fattade en man ö slungade i vild raseri mot den kompakta massan att hela linien lågo efter gatan ö lyftade den tyngsta hästlass i vedret lika lätt som man lyfter ett barn ö sände utefter den flyende massan ö ränsade hela Stortorget.

Vid samma tillfälle så var Stor Hogin från Krokväg i Ragunda också i Östersund å nämnda marknad ö att det skulle bliva ett envig mellan dessa ver en sjelfskrivan sak ö att roten ö upphåvet var i sjelfva massan, som underhöll var klart, ty jämtlännings trodde att Stor Hogin skulle bli herre ö ångermanlännings likaså

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

286

287

Dubbblett

ACC. N.R M. 2036

om Per Isaksson.

Så var en dag under marknadsdagarna som dessa båda drabbades sammans ó de som åsågo det sade att det såg hemskt ut när dom for från den ena väggen till det andra mellan gatorna så husen darrade i sina grunder, men ingen torde den gången skryta af att han vart sägerhärre, ty dom var lika goda i krafter båda. Men om aftonen när dom var inne på en krog ó Per Isaksson skulle beställa en sup, så passade Stor Högen på att stälpa i sig suparna som Per Isaksson beställt, men detta var nu mer än han kunde tåla, ty i nästa ögonblick drabbades dom ihop så att allt löst ó fast inne i krogen förvandlades i kaos ó slutet blef att hårperuken för Stor Högen lössades i halva huvudet ó blod sprutade åt alla håll ó kanter, så detta blef slutkläm i striden.

Erik Mattsson i Täxan

Vid ungefär samma tid levde i Täxan - Strömsund en man som också var född med björnstyrka, ty när hans mamma var i jetarskogen ó var hos kreaturen så kom en björn ó anföll henne, ty björnen var i kännig att hon var i väntan med en gosse ó endast hennes rådighet räddade henne upp i ett träd.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

287 —

288

289

När björnen skulle efter henne upp i trädet så sprutade hon sin urin i ögonen på björnen så att när han skulle gnugga bort urin ur ögonen så störtade han från trädet i backen så att han i fallet blef vimmelkantig ó lunkade derifrån in i skogen ó hvid födelsen befans han vara beklädd med björnman ó hår över hela sin kropp.

Det har gått ryckte att han skulle vara starkare än sin kållegra Per Isaksson, men min sagesman viste ej om detta var sant, men ett var dock säkert som amen i kyrkan, att Erik Mattsson hade 12 mans krafter möjligent starkare än en hest eller motsvarande björnkrafter.

Det är even många sägner om hans omänskliga krafter, ty när han var födorådgubbe ó var bortåt 80 år så var en gång han kom stulande med en käpp till en grangård ó skulle se på när dom höll på att timra en mangårdsbyggnad.

på dess tider ó even sednare så var den skicken ó sed i Norrland att alla som kom ó skulle titta på när dom timrar, så blef dom gripen som jämtspråket säger ó deras kläder fastspikat, så att de måste lofva beståning innan de blefvo fria.

Så var förhållande nu också, ty en af timmermännena som trodde sig vara stark fast han viste att Erik Mattson varit kraftig, sprang till gubben ó skulle gripa denne, men gubben fattade

289 —

290

291

honom med en hand i ena benet ó höll honom i vedrett lätt som en vant ó sade: je bruuk jära sån je mä småpoikan je. Jag brukar göra så här med småpojkarna ó skakade honom så att han trodde gubben höll på att skakaur honom lifvet så den gången blef ingen trakterning utaf.

En gång när han var ung så var han på hemresan en vinternatt från Strömsund med ett stort lass. som han satt på lasset ó åkte så var ett skoijärband som upphann honom i vilda skogen mellan Storön ó Täxan ó utan vidare tog från honom både lass ó hest ó pengar som han hade på sig ó körde sedan från honom i sakta mak, ty de trodde att han blef så förskreckt att han ej vågade följa efter. När han så går efter skoijarebandet så satte han sig på vägkanten ó grät. men om en stund så började raseriet koka innom honomså att alla västknapparna sprungo upp, ó sprang efter dem ó nådde dem om en stund.

Hvad som sednare följde berättade han att han kastade skoijarhestarna ó skoijarkjäringar från vägen ó nedslog ó dödade en hel del af mannen, ty nog var dom en 15 man ó tog igen sin hest ó ägendom ó pengarna ó mera till.

Men från den dagen hade han samvetskval öfver dem han dödat, ty han tålde ej att det skulle nämnas, ty vid förste antydan satte han sig ned ó grät i vånda ó kval över sitt brått.

291 —

292

293

För 80 - 90 år sedan vid marknadstiden så brukade samlas all slödder och afskum som kunde komma till marknaden i Sollefteå under marknaden om kvällarna så var det livsfarligt att sticka näsan utom dörren, emedan det ej fanns varken polis eller någon fullständig ordningsmakt på platsen, hvardan Erik Mattsson en gång blef beordratt att göra platsen ren från allt afskum.

Fördenskull så var han en Mikaeli marknad där å stället och sedan sent en kväll (så berättar Matias Ersson i Krokfors) så gick han bakom en knut och drack upp en hel stop bränvin och efteråt så gick han också ibland alla dem han mötte så började han ofreda och okveda, knuffade dem osv.

Då blef han plötsligen omringat af en hel hop individer af tværs tydig slag och en stor jätte kom fram till honom och skulle slå honom i backen - men det var som att hugga i helleberget, ty sade Erik Mattsson sedan jag lurade att jag skulle narra fl. till mig, ty jag sade: kom hit närmare som han också gjorde, hvarpå jag fattade tag i jätten och slungade honom med en hand i backen (gatan) med den påföljd att alla ben krossades som det sedan visades, och fattade en i närheten järnstång eller heijare som vägde bort-åt 60 - 70 pund och slungade med händerna föremålet in i hopen och dödade fl. st. bovar och när de öfriga sågo detta flydde de åt alla håll. Efter detta blef sedan fredligt.